

TA'LIM JARAYONINI BOSHQARISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING ROLI

*Begbo'tayev Azzam Eshpulatovich,
Jizzax davlat pedagogika universiteti
pedagogika fanlari falsafa doktori (PhD)*

Annotasiya: Maqolada ta'lim jarayonini boshqarishda zamonaviy axborot – kommunikasiya texnologiyalaridan foydalanish orqali samaradorlikka erishish haqida fikr yuritilgan. Bu sohadagi ilmiy tadqiqotlar o'rganilib, ta'lim muassasalarini boshqarishda axborot texnologiyalarini qo'llash loyihasini yaratish bo'yicha tadqiqot muammolari o'rganilgan. Tadqiqotlar asosida ta'lim boshqaruvida axborot texnologiyalardan foydalanish mexanizmlarini ishlab chiqish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Postindustrial jamiyat, ta'limni axborotlashtirish, ta'lim menejmenti, boshqaruv faoliyati, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ta'lim boshqaruvini loyihalash.

Jahonda bugungi kunda raqamli jamiyat turmushimizning barcha jabhalarida axborot texnologiyalaridan foydalanish, axborot jamiyatini qurish bilan tavsiflangan postindustrial jamiyat bosqichiga kirdi. Postindustrial jamiyat - bu insoniyat jamiyati rivojlanishining asosiy qonuniyatlarini uning texnologik asoslarini tahlil qilish asosida tushuntiruvchi sotsiologik tushunchadir.

Tadqiqotchi Belning ta'kidlashicha: “Postindustrial jamiyat - bu jamiyatda ustuvorlik tovarlar ishlab chiqarishdan xizmatlar ishlab chiqarishga, tadqiqotlarga, ta'lim tizimini tashkil etishga va turmush sifatini yaxshilashga o'tgan jamiyatdir”¹.

Bugungi kunda ta'lim muassasalarida mavjud kompyuter va interfaol doskalarning soni va sifati yangi axborot texnologiyalaridan foydalanish samaradorligining yagona mezonini emas. Ta'lim muassasalarida yuqori axborot madaniyatiga va ular bilan ishlash ko'nikmalariga ega bo'lgan, sanitariya me'yorlari hamda kompyuterlardan foydalanish qoidalariga qat'iy rioya qiladigan, shuningdek, yoshlarni yangi texnologiyalar bilan tanishtirishni biladigan mutaxassislar ishlashi kerak². Yangi axborot texnologiyalariga ega bo'lish o'qituvchining yangi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda o'zini qulay his qilishiga yordam beradi. Shu munosabat bilan ta'lim muassasasida “Ta'lim muassasalarini boshqarishda axborot texnologiyalarini qo'llash” loyihasini yaratish bo'yicha tadqiqot muammolarini o'rganib chiqamiz.

Bunda loyihaning maqsadini ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarida axborot madaniyatini shakllantirish va boshqaruv jarayonlariga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish etib belgilaymiz.

Loyiha vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Ta'lim muassasasining yagona axborot makonini yaratish;

---

¹ Bell D. Notes on the Post-Industrial Society. — The Public Interest, 1967, № 7, p. 102

² Zaxarova, I.G. Ta'lim muassasalarini boshqarishda axborot texnologiyalari / I.G. Zaxarova. - M.: Akademiya, 2012. - 190 b.

2. Ta'lim jarayonini boshqaruvida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish uchun kadrlar tayyorlash;

3. Ta'lim jarayoni ishtirokchilariga kompyuter texnikasi, axborot resurslari, dasturiy ta'minotdan erkin foydalanish imkoniyatini ta'minlash;

4. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini boshqaruv, ta'lim va kadrlar tayyorlash jarayonlariga integratsiyalashni joriy etish;

5. Ta'lim muassasasi ishida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha didaktik va uslubiy materiallar, ishlanmalar bankini yaratish.

Loyihaning barcha bosqichlari va vazifalari 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval. Loyihani amalga oshirish bosqichlari

Bosqichlar	Vazifalar	Kutilayotgan natija
I bosqich	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ushbu mavzu bo'yicha ta'lim muassasalari tajribasini o'rganish. 2. Ta'lim muassasasining yagona axborot makonini tahlil qilish. 3. O'qituvchilar va yetakchilarning AKT kompetensiyasi bo'yicha bilim darajasini aniqlash. 4. Ta'lim muassasasi xodimlarining AKTga oid kompetensiyasini oshirish masalalari bo'yicha ommabop adabiyotlarni o'rganish 5. Ta'lim muassasasi xodimlarining axborotlashtirish bo'yicha malakasini oshirishga motivatsiya. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. "Ta'lim muassasalarini boshqarish, o'quv jarayoniga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash" loyihasini ishlab chiqish. 2. Ta'lim muassasalarining yagona axborot makonini yaratish. 3. AKTni takomillashtirish - o'qituvchilar va ta'lim muassasasi rahbarining vakolatlari.
II bosqich	<ol style="list-style-type: none"> 1. Axborotlashtirish bo'yicha ta'lim muassasasi xodimlari va rahbarining malakasini oshirishda AKTdan foydalanish. 2. Loyihaning barcha ishtirokchilari faoliyatini muvofiqlashtirish. 3. Ta'lim muassasalarida boshqaruv, ta'lim va kadrlar tayyorlash jarayonlariga AKTni joriy etish. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarida axborot madaniyatini shakllantirish. 2. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini boshqarish, ta'lim va kadrlar tayyorlash jarayonlariga quyidagilar orqali integratsiyalash: Ta'limni boshqarish tizimlari bo'yicha ishlarni takomillashtirish, pedagogik diagnostika, o'quv jarayonini tashkil etishda o'qituvchilar tomonidan AKT vositalaridan foydalanish.
III bosqich	Loyiha natijalarini monitoring qilish	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ish tajribasidan ijodiy hisobot, foto va video hisobotlar, nashrlar yaratish; Muassasa veb-saytida materiallarni joylashtirish. 2. Yuqori AKT ko'rsatkichlari orqali boshqaruv, ta'lim va kadrlar tayyorlash jarayoni samaradorligini oshirish – o'qituvchilarning malakasi;

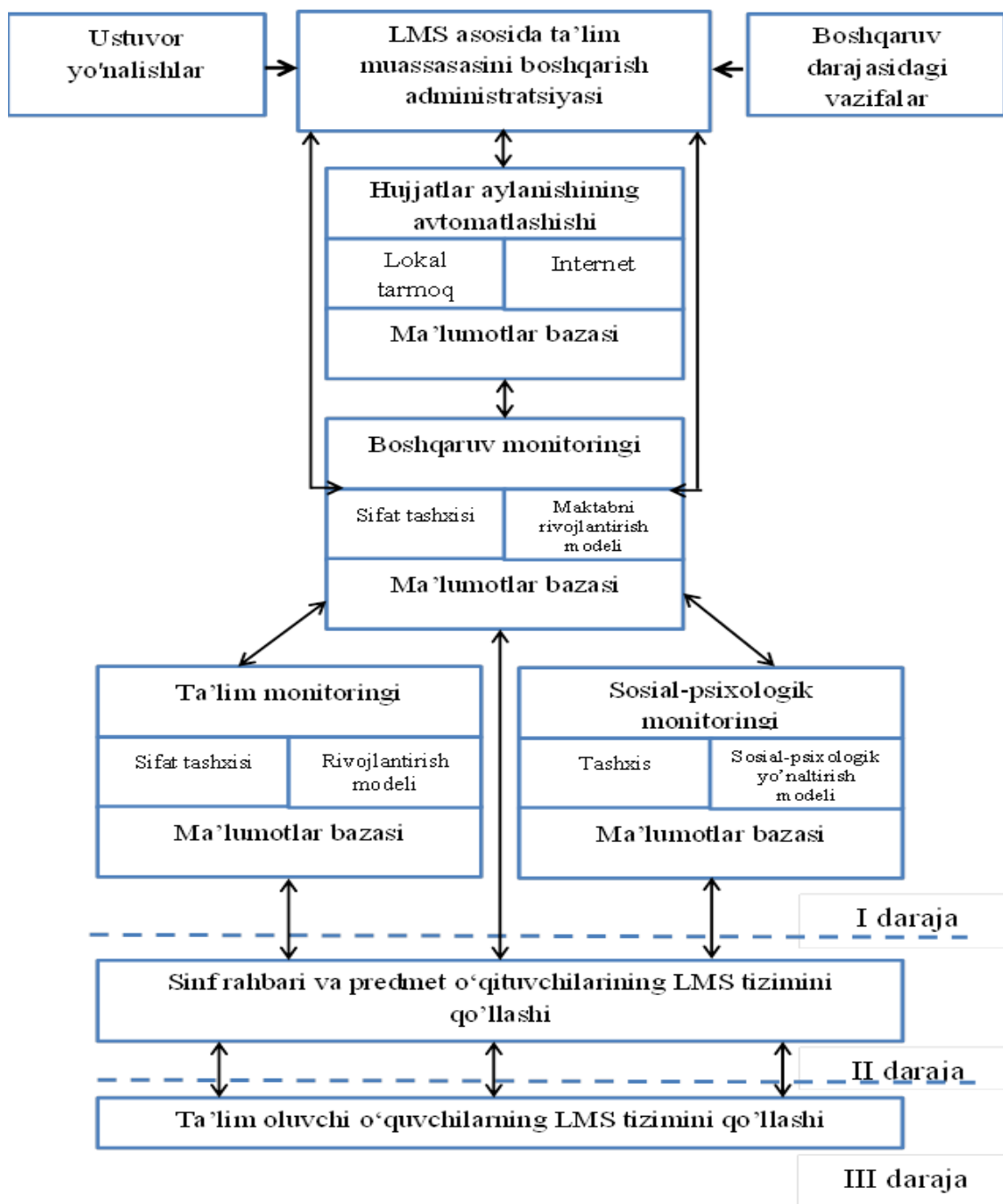
		ishlatiladigan dasturiy ta'minot; o'quv jarayonini individuallashtirish; ta'lim oluvchilarning bilim olishga qiziqishini oshirish va ta'limdan foydalanish axborot resurslari
--	--	---

2-jadval. Xatarlar va ularning oldini olish

Xatarlar	Xatarlarning oldini olish
1. Moddiy-texnika bazasining axborot resurslari bilan yetarli darajada ta'minlanmaganligi	1. Universal mobil uskunalardan foydalanish (portativ interfaol doskalar, noutbuklar, smartfonlar)
1. Yuqori malakali, qiziquvchan, tashabbuskor o'qituvchilarning yetishmasligi.	1. Pedagoglar ishlayotgan muassasalarda kichik kurslar orqali ularning malakasini oshirish; mahorat darslari o'tkazish, ta'lim muassasalari o'qituvchilari o'rtasida tajriba almashish; 2. Malaka oshirish yo'nalishlarini tashkil etish; 3. Samarali ijodiy mehnat qilayotgan o'qituvchilarni ma'naviy va moddiy rag'batlantirish.
3. Ta'limni boshqarish tizimlari ma'muriyati boshqarish jarayonida yangi texnologiyalardan foydalanish samaradorligini, ya'ni vaqtni tejashni to'liq bilmaydi.	1. Ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarining muammoga qiziqishini ko'rsatish (davlat boshqaruvi organi, ota-onalar, jamoa a'zolarining qo'llab-quvvatlashi, ish yo'nalishining ahamiyatini, dolzarbligini yuqori darajada bilish) 2. Yuqori samaradorlikda o'quv jarayonini boshqarish. 3. Ta'lim muassasasi faoliyatini ommaviy axborot vositalarida keng yoritish. 4. Ta'limni boshqarish tizimlari faoliyatining ochiqqligi.

Ta'limni boshqarish tizimi asosida ta'lim muassasasini boshqarish modelini qurishda intellektual rivojlangan shaxsni shakllantirish ustuvor vazifa ekanligini hisobga olish zarur. Bu g'oya zamon taqozosi va bugungi kunda ta'lim sohasida kechayotgan jarayonlarni to'la aks ettiradi.

Ta'limni boshqarish tizimi asosida ta'lim muassasasini boshqarish quyidagi vazifalarni belgilab berdi (1-rasm):

1-rasm. Ta'lim muassasasining boshqaruv tuzilmasi

I daraja (boshqaruv): 1. O'qituvchilarning uslubiy faoliyatini faollashtirish, uni ilmiy-uslubiy ishiga aylantirish; 2. pedagoglarning eksperimental ishini rag'batlantirish; 3. optimal o'quv dasturini yaratish; 4. ta'lim va ijtimoiy-psixologik kompleks tadqiqotlarga asoslangan boshqaruv monitoringi tizimini yaratish;

II darajali (o'qituvchi): 1. O'quv jarayonini optimallashtirish va individuallashtirish; 2. o'quvchining psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ishonchli monitoring va nazorat tizimini yaratish; 3. o'quv jarayonini sub'ekt-sub'ekt munosabatlari rejimida qurish; 4. o'qituvchining pedagogik malakasi va kasbiy mahoratini oshirish.

III bosqichda (o'quvchi): 1. Ijtimoiy-psixologik monitoring asosida har bir o'quvchining proksimal rivojlanish zonalarini aniqlash; 2. ta'limga tabaqalashtirilgan yondashuvni amalga oshirish; 3. o'quv faoliyati uchun ijobiy motivatsiyani shakllantirish.

Ta'lim jarayonini tashkil etishning tizimli printsipi uning barcha tarkibiy qismlari: ta'lim mazmuni, ta'lim monitoringi, ijtimoiy-psixologik monitoringning o'zaro bog'liqligini o'z ichiga oladi, bu esa o'z navbatida maktabning uslubiy va ilmiy-uslubiy ishining mohiyati va mazmunini belgilaydi.

Axborotni to'plash, uni saqlash va qayta ishlash ta'lim muassasasining yagona axborot markazi tomonidan amalga oshiriladi. Ta'lim muassasasi rahbari, ma'muriyati, axborot markazi o'rtasida bo'g'in bo'luvchi mahalliy tarmoq tufayli yagona axborot maydoni yaratiladi³.

Markaz menejerga axborot oqimlarida tezkor yo'naltirilganlik asosiy va joriy ma'lumotlarni tez hamda samarali tarzda tuzish, o'quv jarayoni va boshqaruv tizimida sabab-ta'sir, korrelyatsiya, funktsional munosabatlarni o'rnatish, tahliliy yechimlarni shakllantirish, ma'lumotlarni tahlil qilish kabilarni aniqlash qobiliyatini ta'minlaydi. Maktab faoliyati samaradorligi, pedagogik jarayon ishtirokchilarining o'zi va hamkorlikdagi faoliyatidan qoniqish darajasi ortadi.

Aniq taqdim etilgan, tuzilgan ma'lumotlar mavjud sharoitlarni o'z vaqtida baholash imkonini beradi, turli xil prognozlarni, berilgan boshlang'ich sharoitlarda rejaning optimal variantini tanlashni ta'minlaydi. Ma'lumotni operativ qayta ishlash va tizimlashtirish belgilangan parametrlarga muvofiq amalga oshiriladi, bu sizga olingan ko'rsatkichlarning rejalashtirilganidan og'ish darajasini ko'rish va baholash va pedagogik jarayon ishtirokchilarining mumkin bo'lgan xatti-harakatlarini bashorat qilish, taqlid qilish imkonini beradi. Kompyuter va axborot texnologiyalaridan foydalanish o'qituvchilarning ta'lim sifatini oshirish bo'yicha eng ko'p vaqt talab qiladigan harakatlarini osonlashtirishga imkon beradi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy axborot texnologiyalari vositalaridan foydalanish ta'lim muassasasini boshqarish jarayonini samarali tashkil qilish imkonini beradi va rivojlanish uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Professional kadrlar uchun qulay sharoitlar o'qituvchilarning ijodiy o'sishiga zamin yaratadi va ta'lim-tarbiya jarayoni sifatiga ijobiy ta'sir qiladi, o'z navbatida ta'lim muassasasining raqobatbardoshligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bell D. Notes on the Post-Industrial Society. — The Public Interest, 1967, № 7, p. 102

---

³Yamburg E. Maktabning yagona axborot maydoni: pedagogik aspekt / E. Yamburg. - M.: [b.i.], 2003. - 87b.

2. Zaxarova, I.G. Ta'lim muassasalarini boshqarishda axborot texnologiyalari / I.G. Zaxarov. - M.: Akademiya, 2012. - 190 b.
3. Yamburg E. Maktabning yagona axborot maydoni: pedagogik aspekt / E. Yamburg. - M.: [b.i.], 2003. - 87b.